

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST PHILOSOPHY BASED
CONCEPTS ON PERILS IN ANAKHATA SUTTA

พระচারี สุทธิริสสี (ทองมีค่า)¹

PHRACHAREE SUTTHIRUNGSRI (THONGMEEKHA)

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไป 2) เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร และ 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก และจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยปรากฏว่า พุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไปหมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความน่าหวาดกลัว ความน่าหวาดเสียว อันเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแก่กายหรือจิตใจซึ่งเหตุอันตรายนั้น อาจเป็นเหตุที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง และเหตุที่ได้เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน หรืออาจเป็นเหตุที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไปในภายภาคหน้าก็ได้ มี 2 ประเภท ได้แก่ ภัยจากภายใน คือ ภัยที่เกิดจากอำนาจกิเลสภายใน อันมี โลภะ โทสะ และโมหะ คอยคุกคามส่งผลให้เกิดภัยต่าง ๆ ติดตามมาได้ และภัยจากภายนอก คือ ภัยที่เกิดขึ้นจากเหตุภายนอกทำให้เกิดความกดดัน หรือเกิดความหวาดกลัวอันอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตจิตใจ ทั้งบุคคล สัตว์ร้าย หรือภัยจากธรรมชาติที่อยู่นอกเหนือการควบคุม

พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตรคือ ภัยที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ว่าด้วยเรื่องภัยในอนาคตที่อาจจะเกิดเมื่อภิกษุอยู่ป่าผู้เดียว เช่น อาจถูกสัตว์ร้ายขบกัด พลาดหล่ม อาหารไม่ย่อย, คนร้าย ฆราวาสร้าย ทำร้ายจนตายได้ หรือเมื่อแก่ลง เมื่อยามเจ็บป่วย มีผู้คนพลุกพล่านมาก ดังนั้น ภิกษุจึงไม่ควรประมาท ควรรีบเร่งบำเพ็ญเพียรเพื่อให้เข้าถึงธรรมที่ยังไม่ถึงให้ได้เสียก่อน นอกจากนี้ยังมีภัยที่กล่าวถึงความย่อหย่อนในธรรมวินัยของภิกษุโดยตรง ได้แก่ การไม่อบรมกาย ศีล จิต ปัญญา ของภิกษุ ทำให้ภิกษุไม่มีความแตกฉานในภูมิธรรม และภัยที่จะเกิดจากภิกษุที่ชอบจิวร บินทบาต เสนะสนะที่ติงาม ภิกษุเถระจะเป็นผู้มักมาก เป็นผู้ล่องละเมิดธรรมวินัยเป็นอาจิลน และประชาชนก็จะเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่างประพฤติดนตาม รวมทั้งภิกษุจะชอบอยู่คลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานา สามเณร และอุบาสกจะต้องอาบัติเศร้าหมองบางอย่าง และบริโภคของที่สะสมไว้ โดยมีการขุดดิน ตัดต้นไม้ เก็บพืชผักของเขี้ยว เป็นต้น ซึ่งภัยดังกล่าวมาแล้วนี้ จะไม่เกิดในขณะที่พระพุทธร่องคยังพระชนม์ชีพอยู่ แต่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าต่อไป ฉะนั้น เมื่อภิกษุรู้ถึงธรรมเหล่านั้นแล้ว จึงควรละเว้นเสีย

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด.

วิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร พบว่า การประพடுத்தนในกลุ่มอุบาสก อุบาสิกาที่มีศรัทธาวิปริต จึงต้องสร้างศรัทธาที่ถูกต้องด้วยการศึกษาในหลักธรรมคำสอนตามหน้าที่ของ อุบาสกอุบาสิกาที่ดี และการประพடுத்தนในกลุ่มภิกษุที่ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธา จึงควรแก้ด้วยการมีความ ละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว มีกายกรรม วาจกรรม มโนกรรมบริสุทธิ์เปิดเผย สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ดังนั้น ภิกษุจึงควรมีความตระหนักรู้และยึดมั่นเคารพในธรรม ด้วยการปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่าง เคร่งครัด เพื่อการสืบทอดและรักษาพระศาสนาไว้ให้แก่สังคมชาวโลก

คำสำคัญ: 1. ภัย 2. ในอนาคตสูตร

ABSTRACT

The purposes of this thesis were aimed: 1) to study the Buddhist philosophy on calamities in general, 2) to pursue them as existed in Anagata Sutta, and 3) to analyze them. The thesis was undertaken by the qualitative research methodology, the documentary research, of which the data were garnered out of The Pitaka and relevant texts.

Outcomes of the research findings: Calamities in general refers to terrified, awesome states, leading to various dangers to one's body and mind; they may be causes that do not really occur at present, or happened in the past, or can occur in the future. There are two types of calamities in brief. The first one is that arising out of the internal factors of man - greed, hatred and aversion; it waits to threaten the careless, culminating in generating different harms. Another one is that happens from the external factor; it causes pressures or frightening which may be harmful to the body and mind. It denotes ones' bodies, wild animals or natural disasters beyond human beings' control.

Calamities prevailed in Anagata Sutta in the Pitaka deal with those in the future, which can happen while a monk stays alone in the forest. For example, he may be bitten by wild animals, unintentionally fallen down while walking. His food might not be digested or the wicked guys or other non-beings may attack him to death, other calamities stems from getting old, feeling sick and living in a very noisy, crowded place. As a result, the monk should behave cautiously; he has to hurriedly observe mindfulness in order to first access the state of dharma that he has not achieved yet. In addition, there is another calamity that has directly mentioned for laxity of monks' codes of conduct. These include inobservance of monk's body, mind and wisdom, causing him not being keen on undertaking their dharma. Additionally, other calamities will happen to senior monks who very much enjoy robes, foods and comfortable residences. Such senior monks are often greedy, repeatedly not abiding by codes of conduct. Then, lay followers are taking them as a model. This type

of monks would like to be mingled with others. So, they must face some defiled offences, for they are considerably fond of consuming collected stuffs by digging soil, cutting trees and picking green plants, etc. In fact, all these calamities will not seem to occur while the Buddha is still alive but in the future. Having realized these calamities, monks should abstain from them.

The analytical results of Buddhist philosophy dealing with calamities as found in Anagata Sutta have been found that behaving themselves among lay disciples with spoiled confidence, it is vital for them to create the right faiths by studying dharma following good lay disciples' duties. Obviously, behaving themselves among groups of monks bringing about crises of faith should be solved with fear and dread of bad deeds, namely those of bodily, verbal and mental actions. Therefore, monks should realize dharma, attach to it and pay respects to it by observing it stringently in order to hand down Buddhism and protect it for the global village.

Keywords: 1. Perils 2. Anakhata Sutta

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตร เป็นภัยที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุ เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลว่า เมื่อภิกษุอยู่ในป่าผู้เดียว เห็นภัยที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตจนทำให้ถึงแก่ชีวิตได้ จึงไม่ควรประมาท ควรรีบเร่งเพื่อทำให้แจ้งในธรรมที่ยังไม่แจ้ง เช่น ภัยจากถูกงูกัด พลาดหกล้ม อาหารไม่ย่อย สัตว์ดุร้าย คนร้ายหรือมนุษย์ทำร้ายจนถึงตาย หรือภัยในอนาคตจากความแก่ จากการมีโรคภัยเบียดเบียน จากการมีผู้คนพลุกพล่านจากการที่ไม่มีผู้ให้ซึ่งสิ่งทีถูกต้องแก่ตนเองได้ เป็นต้น และนอกจากนั้น ภัยในอนาคตที่สำคัญอีกประการได้แก่ ภัยที่เกิดจากภิกษุ ไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต และไม่อบรมปัญญาชอบจิวรติงาม ชอบบิณฑบาตที่ติงาม ชอบเสนาสนะติงาม ชอบคลุกคลีด้วยสามเณร นางสิกขมานา และอุบาสก อันจะเป็นเหตุให้ย่อหย่อนในธรรมวินัยไม่แตกฉานในภูมิธรรม และลบล้างธรรมวินัยในกาลต่อไป

ความสำคัญของภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตรเป็นภัยที่เกิดขึ้นกับภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมในพระศาสนาโดยตรง กล่าวคือ ภิกษุไม่ควรประมาทในธรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเมื่อรู้แล้วว่า ในอนาคตต่อไปภิกษุจะไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต และไม่อบรมปัญญา ชอบจิวรติงาม ชอบบิณฑบาตที่ติงาม ชอบเสนาสนะติงาม คลุกคลีด้วยสามเณร นางสิกขมานา และอุบาสก อันจะเป็นเหตุให้ย่อหย่อนในธรรมวินัย ทำให้ไม่แตกฉานในภูมิธรรม และจะลบล้างธรรมวินัยละความเป็นผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ละความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ละความเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ละเสนาสนะอันสังัดคือป่าและป่าชัฏ จะประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคมและราชธานี และจะถึงการแสวงหาไม่สมควร อันไม่เหมาะสมต่าง ๆ จะเป็นผู้มียินดีประพฤดิพรหมจรรย์ จะต้องอาบัติเสร้างามองบางอย่าง จะเป็นผู้บริโภคของที่สะสมไว้ต่าง ๆ และจะกระทำนิมิต (แสดง, บอกเหตุ) อย่างหยาบที่แผ่นดินบ้าง ที่ปลายของเขี้ยวบ้าง

จะเห็นได้ว่า เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของภิกษุในศาสนาโดยตรง และจะมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมตามไปด้วย เพราะประชาชน ก็จะไม่อยู่ในธรรม ปฏิบัติต่อศาสนา ต่อภิกษุ ต่อหลักธรรมคำสอนของศาสนาไปในทางที่ไม่ถูกต้องชอบธรรมตามไปด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ภัยในอนาคตตามที่ศึกษานี้ มีความสำคัญต่อศาสนิกชนทุกคน หรืออาจกล่าวได้ว่า มีความสำคัญต่อชาวโลกทุกคน เพราะถ้าเมื่อใดที่ผู้คนไม่ได้อยู่ในร่องรอยของความถูกต้องดังตามหลักของศีลธรรมที่มนุษย์พึงจะมีแล้ว สังคมส่วนรวมย่อมจะมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย หาความสงบสันติสุขไม่ได้และที่สำคัญอีกประการก็คือ ศาสนศาสตร์ ศาสนธรรมต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงมอบไว้ให้แก่ชาวโลกที่อาจพบมีปัญหา ล่วงรู้ถึงสังขารนั้นได้ ก็จะมีจำนวนลดน้อยถอยลง เพราะผู้สืบต่อในหลักธรรมคำสอนไม่ได้เข้าใจลึกซึ้ง และมีความแตกฉานในภูมิธรรมพothที่จะถ่ายทอดยังคนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ และยังเป็นเหตุทำให้สาธุศิษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไป มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน ตีความไปตามใจตนเองและประพฤติดนินทาเพี้ยนรุนแรงหนักยิ่งขึ้น อันมีผลทำให้ หลักธรรมคำสอนอันแท้จริงก็ของพระพุทธองค์ที่ได้ปลูกฝังอยู่ในความทรงจำของชาวพุทธที่มีมาอย่างยาวนานกว่า 2,600 ปี เลอะเลือนและถูกทำลาย ทำให้จางคลายหายไปได้ในที่สุด เพราะเหตุอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติตนของพุทธบริษัททั้ง 4 เอง ที่ทำให้เกิดสังขารกรรมปฏิรูปเข้ามาแทนที่ในสังคมอย่างกว้างขวางมากเพิ่มขึ้น จนเป็นเหตุทำให้หลักธรรมคำสอนอันแท้จริงถูกเบียดเบียนด้วยลัทธิ ความเชื่ออื่น ๆ ที่อยู่นอกศาสนา นอกหลักธรรมคำสอน มีพิธีการและรูปแบบใหม่ ๆ โดยกล่าวอ้างถึงกาลเวลาว่า ไม่เหมาะสมกับปัจจุบันด้วยประการทั้งปวง หรือแนวทางดังกล่าวนั้น ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติให้เห็นมรรคผลจริงได้จากการตีความที่ผิดเพี้ยนเข้าข้างตนเอง เพราะความย่อหย่อนในธรรมวินัยที่ภิกษุเองไม่สามารถที่จะรักษาเอาไว้ได้

ปัญหาภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตร ถือเป็นปัญหาส่วนรวมของสังคม เพราะภิกษุเป็นสมาชิกหน่วยย่อยขององค์กรที่อยู่ในสถาบันของศาสนา อันเป็นหนึ่งในสามของสถาบันหลักของชาติ ที่ต้องอิงอาศัยกันอยู่ เพราะหากสถาบันใดสถาบันหนึ่งมีความอ่อนแอหรือตั้งอยู่ไม่ได้ สถาบันอื่นก็ต้องที่ตั้งอยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ราชอาณาจักร และศาสนจักรต้องพัฒนาไปพร้อมกัน เช่นเดียวกันกับวัตถุที่ต้องอาศัยจิตใจที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้กำกับควบคุมดูแลจึงจะสามารถสร้างประโยชน์อันสูงสุดให้แก่มวลมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ปัญหาภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตร จึงสามารถส่งผลกระทบต่อแก่บุคคลหรือแก่สังคมโดยรวมได้ ดังเช่น ศาสนามีความเสื่อมถอยอย่างรวดเร็ว คนในสังคมขาดศีลธรรมมากขึ้น จึงต้องหันกลับไปพึ่งพาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่แก่นแท้ของศาสนา เกิดจารีตประเพณีใหม่ ๆ ที่ทำให้คนในสังคมมีความเห็นผิดเพี้ยน ชัดแย้งต่อสังขาร เกิดความแตกแยก จนอาจถึงขั้นล่มสลายในทางสังคม เพราะแก่นหลักของสังคมคือศาสนจักรที่มากไปด้วยสังขารปฏิรูปอันไม่ใช่แก่นแท้ของศาสนา จึงเป็นตัวแทนของความถูกต้องดังตามได้อย่างไม่มีความมั่นคงถาวร (สุนทร ฌ รัชชี, 2543, หน้า, 122)

ผลของการศึกษาภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตรจะเป็นการช่วยเสริมสร้างทรัพยากรบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ความสามารถในธรรมวินัย สมควรแก่การกราบนอบน้อม เป็นผู้ที่ควรแก่การให้ความเคารพกราบไหว้ในคุณงามความดีตามแบบอย่างของผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้สังคมมีต้นแบบแห่งความดีงามที่พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้สังคมมี

ความสงบร่มเย็น เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่กำลังความสามารถของแต่ละบุคคล และประโยชน์อีกทางหนึ่งของการวิจัยนี้ ที่นอกจากจะเป็นการช่วยกันตรวจสอบและรักษาระบบที่ติงตามตามธรรมเนียมของภิกษุเองแล้ว ยังเป็นการช่วยส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ธรรมวินัยในหมู่ศาสนิกชนของชาวพุทธ และนำไปใช้ปฏิบัติบำรุงพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ศาสนาและสังคมมีความมั่นคงอยู่ในคุณธรรม จริยธรรมที่ติงตามต่อไปได้ เพราะรู้และเข้าใจถึงสิ่งอันควรหรือไม่ควรต่อบทบาทและหน้าที่สำคัญของตนเองในฐานะผู้ที่ร่วมกันสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร เพื่อที่จะนำแนวคิด มุมมองในเรื่องดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่หลักธรรมคำสอนสำคัญในพุทธปรัชญา อันเป็นประโยชน์แก่ศาสนิกชนให้คงอยู่สืบต่อไป โดยผู้วิจัยได้ตั้งจุดประสงค์ของการวิจัย ไว้ดังนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไป
- 2.2 เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบพุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไป
- 3.2 ทำให้ทราบพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
- 3.3 ทำให้ทราบการวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
- 3.4 นำผลจากการวิจัยไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการวิจัย และเผยแพร่หลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับเรื่องภัยที่ปรากฏในอนาคตสูตร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

- 4.1 ขั้นสำรวจข้อมูล
  - 4.1.1 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
  - 4.1.2 สำรวจเอกสารงานวิจัยที่มีผู้รู้เขียนและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร
- 4.2 ขั้นรวบรวมข้อมูล
  - 4.2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช 2525 และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) แล้วจัดลำดับ ความเกี่ยวข้อง ความสำคัญในเรื่องเหตุผล และที่มา เพื่อแยกประเภท

4.2.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏ
ในอนาคตสูตร

4.3 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

4.3.1 นำข้อมูลเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ลักษณะ และแนวคิดเรื่องพุทธปรัชญา
เรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร มาศึกษาวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

4.3.2 ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับพุทธปรัชญาเรื่องภัย
ตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร

4.4 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. ผลการวิจัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร พบว่า ภัยในอนาคตที่จะ
เกิดเมื่อภิกษุอยู่ป่าผู้เดียว เช่น อาจถูกสัตว์ดุร้ายขบกัด พลาดหกล้ม อาหารไม่ย่อย, คนร้าย อดมนุษย์ดุร้าย
ทำร้ายจนตาย หรือเมื่อแก่ลง เจ็บป่วย มีผู้คนพลุกพล่านมาก ภิกษุจึงควรระวังเร่งทำความเพียรด้วยความ
ไม่ประมาท และภัยอีกประการหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป ได้แก่ ภัยที่เกิดจากความประพฤติก่อหยาบ
ในธรรมวินัยของภิกษุ ได้แก่ การไม่อบรมกาย ศีล จิต ปัญญา ของภิกษุ ทำให้กุลบุตรผู้อุปสมบทในกาล
ต่อไป ไม่มีการอบรมกาย ศีล จิต และปัญญาตามไปด้วย และเมื่อแสดงธรรมที่มีความลุ่มลึกผิดพลาด ก็ไม่อาจ
ที่จะหยั่งรู้ได้ แม้แต่ธรรมที่มีค่าควรแก่การจดจำ มีความลุ่มลึก ก็จะไม่มีความสนใจ และเห็นว่า ไม่ควรแก่การ
ศึกษา แต่จะสนใจพิจารณา แต่ธรรมที่นักกวีแต่งประพันธ์ไว้ขึ้นในภายหลังด้วยถ้อยวลีและโวหารที่น่าฟัง
แต่ไม่มีความน่าเชื่อถือ แต่กลับเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษา เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และภัยที่จะเกิดจากภิกษุที่ชอบ
จีวร บิณฑบาต เสนะสนะที่งดงาม ทำให้ภิกษุทำละความเป็นผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ละเสนาสนะที่สงัด
คือป่า และป่าช้า แต่จะไปประชุมรวมกันอยู่ที่บ้าน นิคม และในเมือง เพื่อแสวงหาบิณฑบาต ภิกษุเถระจะ
เป็นผู้มีมาก เป็นผู้ล่วงละเมิดธรรมวินัยเป็นอาจิม และประชาชนก็จะเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง ประพฤติตนตาม
รวมทั้งภิกษุจะชอบอยู่คลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานา สามเณร และอุบาสกจนทำให้ไม่ยินดีในการที่จะ
ประพฤติพรหมจรรย์ และจะต้องอาบัติเศราห์หมองบางอย่าง และบริโภคของที่สะสมไว้ โดยมีการขุดดิน
ตัดต้นไม้ เก็บพืชผักของเขี้ยว เป็นต้น ซึ่งภัยดังกล่าวมาแล้วนี้ จะไม่เกิดในขณะที่พระพุทธร่องค้ำยังพระชนม์ชีพอยู่
แต่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าต่อไป ฉะนั้น เมื่อภิกษุรู้ถึงธรรมเหล่านั้นแล้ว จึงควรละเว้นเสีย

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 พุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไป

จากการวิจัย พบว่า พุทธปรัชญาเรื่องภัยโดยทั่วไป ประกอบไปด้วยรายละเอียด ดังนี้
ภัยในความหมายของพุทธปรัชญา หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความน่าหวาดกลัว ความน่า
หวาดเสียว อันเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแก่กายหรือจิตใจ ซึ่งเหตุอันตรายนั้น อาจ
เป็นเหตุที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง และเหตุที่ได้เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน หรืออาจเป็นเหตุที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
ต่อไปในภายภาคหน้าก็ได้

ประเภทของภัยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ ภัยจากภายใน ได้แก่ ภัยที่เกิดจากอำนาจกิเลสภายใน อันมี โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นต้น คอยคุกคามส่งผลให้เกิดภัยต่างๆ ตามมาได้ เช่น ภัยที่ส่งผลให้วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ คือ ภัย จากการเกิด ชรา เจ็บ และตาย หรือภัยที่เกิดจากความเห็นผิด ทำให้ไม่มีความอดกลั้นอดทนต่อการทำความดี รวมทั้งภัยที่เกิดจากความหวาดกลัวที่เกิดจากอบายภูมิ 4 เป็นต้น และภัยจากภายนอก ได้แก่ ภัยที่เกิดขึ้นจากเหตุภายนอกทำให้เกิดความกดดัน หรือเกิดความหวาดกลัว อันอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตจิตใจ ทั้งบุคคล สัตว์ร้าย หรือภัยจากธรรมชาติที่อยู่ นอกเหนือการควบคุม เช่น ภัยจากโจรร้าย สัตว์ร้าย น้ำท่วม แผ่นดินไหว การกดขี่ข่มเหงจากผู้มีอำนาจ ผู้ปกครอง บ้านเมือง เป็นต้น

เหตุปัจจัยแห่งภัยในพุทธปรัชญา มี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยที่เกิดจากอำนาจอกุศลธรรม ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ อันเป็นมูลฐานเหตุที่สำคัญ อันจะทำให้เกิดประพฤติกรรมในทางกาย วาจา และใจ ส่งผลให้เกิดให้ได้รับความทุกข์ต่าง ๆ ทั้งในชาติภพ ปัจจุบัน และในชาติหน้า
2. เหตุปัจจัยที่เกิดจากคบคนพาลเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งแห่งภัยในพุทธปรัชญา ที่จะทำให้เกิดภัยอันตรายต่าง ๆ ตามมาได้ เช่น การคบกับบุคคลที่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข 6 เป็นมิตรสหาย ย่อมชักนำให้ผู้ที่ยึดค้ำสมาคมด้วยความเสื่อมเสียและอาจประพฤตชั่วตาม จนทำให้เกิดภัยต่าง ๆ แก่ชีวิตตนเอง ตามมาได้
3. ทักษะที่ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ ความเห็นที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพุทธปรัชญา จึงเกิดทำให้มีการประพฤตผิด เชื่อถือในทางที่ผิด และส่งผลในทางที่เสียหายแก่บุคคลที่เชื่อถือ และพระพุทธศาสนา ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม เช่น ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้ ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสูญได้เร็วยิ่งขึ้น เป็นต้น
4. ความคลาดเคลื่อนด้านพฤติกรรมของพุทธบริษัท ได้แก่ การย่อหย่อนในธรรมวินัยของพุทธบริษัทเอง ที่ไม่ได้ศึกษาให้เข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นธรรม จึงมีการประพฤตปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักการเดิมที่พระองค์ได้แสดงไว้ ซึ่งถือว่าเป็นภัยประเภทหนึ่ง ทำให้มีความเห็นผิดและประพฤตปฏิบัติผิด อันมีผลทำให้เกิดการลบล้างในธรรมวินัยติดตามมาได้

วิธีการกำจัดภัยตามหลักของพุทธปรัชญา สามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. สาระสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการดับทุกข์ในพุทธปรัชญา เพราะพุทธปรัชญา มองเห็นว่าชีวิตเป็นกองทุกข์ คือทุกข์ในชั้นทั้ง 5 คือ กายกับใจ หรือ รูป กับนาม ดังนั้น สาระสำคัญ ดังกล่าวนี้นี้ จึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่พุทธปรัชญามุ่งเน้น ให้ศึกษาและทำความเข้าใจ และใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อให้เห็นความจริงอย่างแจ่มชัด และจัดทุกข์ภัยด้วยการละวาง ไม่ยึดถือต่อไป
2. ลักษณะและอาการของความทุกข์ได้แก่ มีลักษณะบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ลักษณะเป็นสภาพที่ทนได้ยากลักษณะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์คือทำให้เกิดทุกข์เวทนาต่าง ๆ และมีลักษณะขัดแย้งต่อความสุข

3. วิธีดัดบงในพุทธปรัชญา ได้แก่ ธรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมแก่การเจริญจิตและปัญญา รวมทั้งธรรมที่เกื้อกูลต่อการก่อเกิดความเจริญในวิชา และวิมุตติ เช่น สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมืองค์ 8 หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา

4. คุณภาพทางสติปัญญาที่ใช้ดัดบง ได้แก่ ระดับสติปัญญาในแรกเริ่ม มี 4 ระดับ คือ ระดับ อุกมตัตถัญญู วิปจิตถัญญู เนยยะ และปทปรมะ คือ ผู้ไม่มีปัญญาเลย ไม่สามารถสอนได้ และเมื่อศึกษาเรียนรู้ แล้ว แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ สุขบุคคล บุคคลที่ยังต้องศึกษาและพัฒนาอยู่ต่อไป และ อเสขบุคคล คือ บุคคลที่ไม่ต้องศึกษาและพัฒนาอีกต่อไป เพราะบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว

วิธีดัดบงตามหลักอริยมรรคในพุทธปรัชญา ได้แก่ การปฏิบัติตามมัชฌิมปฏิปทา หรือทางสายกลาง หรืออาจเรียกว่า อริยมรรคที่มีองค์ 8 ประการ คือ สัมมาทิฎฐิ มีความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ มีดำริชอบ สัมมาวาจา มีวาจาชอบ สัมมากัมมันตะ มีการกระทำที่ชอบ สัมมาอาชีวะ มีการเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ มีความเพียรพยายามชอบ สัมมาสติ มีความระลึกชอบ และสัมมาสมาธิมีสมาธิชอบ

กระบวนการธรรมเพื่อดับทุกข์ที่มีความไม่ประมาทเป็นพื้นฐาน ได้แก่ การปฏิบัติธรรมใดๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาทในกาย วาจา และใจ เช่น ไม่มีความไม่ประมาทในวัย ไม่มีความประมาทในคราวที่ยังไม่มีโรคเจ็บป่วย และไม่มีความประมาท ในสังคมที่ยังมีความสงบเป็นปกติสุขคืออยู่ เป็นต้น

ระดับขั้นของการดับทุกข์ในพุทธปรัชญา ได้แก่ การถือเอาการละกิเลส 10 อย่าง หรือที่เรียกว่า การละสังโยชน์ 10 ประการ เพราะแนวทางของพุทธปรัชญาถือเอาการละกิเลสได้เป็นเครื่องชี้วัดถึงคุณภาพของชีวิต กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สามารถดับทุกข์ได้ตามกำลังความสามารถ จนถึงการดับทุกข์ได้สนิท คือละสังโยชน์ 10 ประการ นั้นได้หมดสิ้น จึงเรียกว่า พระอรหันต์ อันเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของพุทธปรัชญา

6.2 พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร

จากการวิจัย พบว่า วิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร ประกอบไปด้วยรายละเอียด ดังนี้

วิเคราะห์ภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตรที่จะเกิดและมีผลต่อพุทธบริษัท มี 2 การ ได้แก่

1. การประพฤตินในกลุ่มอุบาสกอุบาสิกาเพื่อให้มีศรัทธาที่ถูกต้องได้แก่ การที่อุบาสก และอุบาสิกา ต้องให้ความสนใจต่อการจะไปศึกษาในพระธรรมคำสอนและพระวินัยให้เข้าใจถูกต้องเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ทั้งการประพฤติปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ ให้รู้ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ เช่น ศึกษาหลักคำสอน ในบทบาทหน้าที่ของภิกษุและอุบาสก และอุบาสิกา จากพระไตรปิฎก หรือพระสงฆ์ ผู้รู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาตามให้เห็นจริงตามหลักการของ เช่น กาลามสูตร 10 ประการ ได้แก่อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามๆ กันมา เป็นต้น

2. การประพฤตินในกลุ่มภิกษุเพื่อป้องกันให้เกิดวิกฤติศรัทธา ได้แก่ การที่ภิกษุต้องตั้งตนให้อยู่ในธรรมวินัย มีความเพียรพยายามที่จะกระทำตามหน้าที่ของภิกษุอย่างเคร่งครัด เช่น การศึกษาข้อวัตร การศึกษาธรรมวินัย การจดจำพุทธพจน์ อันเป็นประโยชน์แก่การแตกฉานในภูมิธรรม อันเปรียบเสมือน

เป็นการศึกษาแผนที่ แล้วลงมือปฏิบัติด้วย วิปัสสนาธุระ หรือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ (ศึกษา ลงมือปฏิบัติ และทำให้เกิดมรรคผลที่เป็นจริง) นอกจากนั้น ภิกษุควรมั่นพิจารณาถึงธรรมที่ทำให้เกิดความเป็นภิกษุที่สมบูรณ์ 10 ประการ ได้แก่ การมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่วมีกายกรรมบริสุทธิ์ เปิดเผย มีวิจิตรกรรมบริสุทธิ์ เปิดเผย มีมโนกรรมบริสุทธิ์เปิดเผย เลี้ยงชีพอย่างบริสุทธิ์ ส้ารวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยมีสติกำกับอยู่เสมอและไม่ยกตนข่มท่าน รู้จักประมาณในการบริโภค ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ทำความเพียรรู้ตื่นอยู่เสมอ มีสติคือการระลึกได้ และสัมปชัญญะคือความรู้ตัวในอิริยาบถ และเสพเสนาสนะที่สูงบสงัดปฏิบัติสมาธิ มีสติอยู่เฉพาะหน้า เป็นต้น

วิเคราะห์ภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตรที่จะเกิดและมีผลต่อสังคมชาวโลก ได้แก่ ภัยจากการประพฤติดนของภิกษุในทางที่ไม่ถูกต้องตามธรรมวินัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร ซึ่งอาจมีผลทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมคลายจากความเคารพเลื่อมใสศรัทธา ทำให้สังคมชาวโลกขาดที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่เป็นอริยสัจ จนถึงความสงบสุขข่มเย็นต่อสังคมส่วนรวม ดังนั้น ควรมีแนวทางในการป้องกันภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตรที่จะเกิดและมีผลต่อสังคมชาวโลก ดังนี้

1. ความตระหนักรู้ของภิกษุ หมายถึง ความมีสติสำนึกตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การทำความดีของภิกษุในทางศาสนาได้อย่างเข้มแข็ง
2. การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก หมายถึง ภิกษุมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว คือการไม่แบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย การพึ่งพาอาศัยกัน และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์
3. การลงมือกระทำ หมายถึง ข้อบังคับที่เป็นธรรมวินัยจะต้องลงมือทำในทันที หรือให้การช่วยเหลือทันทีเมื่อเห็นหรือได้ยินผู้อื่นกระทำผิดธรรมวินัย คือ ชี้นะ ว่ากล่าวตักเตือนโดยธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอนาคตสูตร ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางในเชิงนโยบาย ที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติได้ ดังนี้

7.1.1 รัฐหรือผู้ที่อำนาจเกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมในเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับ การประพฤติปฏิบัติแก่ภิกษุในศาสนา เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ และเรียนรู้ถึงเรื่องการอนุเคราะห์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ทั้งในหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

7.1.2 รัฐควรส่งเสริมนโยบายให้แก่ ผู้นำครอบครัว ครูอาจารย์ และผู้บังคับบัญชาได้ฝึกปฏิบัติตนตามหลักในเรื่องของการดูแลบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตามหลักธรรมวินัย

7.1.3 รัฐหรือผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของภิกษุและอุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา แก่สถานศึกษาโดยทั่วไปอย่างทั่วถึง

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าในการศึกษาวิจัยนี้เป็นประโยชน์แก่ทุกส่วนต่อผู้ที่มีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธการศึกษาในส่วนที่ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของงานวิจัยนี้ยังมีอีกมาก และเป็นที่น่าสนใจ จึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไปของผู้วิจัยดังนี้

- 7.2.1 ศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในอัครคัมภีร์สุต
- 7.2.2 ศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในกามสูตร
- 7.2.3 ศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องภัยตามที่ปรากฏในฐานสูตร

8. บรรณานุกรม

- จกมล ศรีณรงค์ (2554). **การศึกษาวิเคราะห์ภัยที่เกิดจากทรัพย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระนิยม จารุธมฺโม. (2553). **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องภัยที่ปรากฏในสุวรรณสามชาติก**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปัญญา ธนปโย (บัวทอง). (2542). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสมถกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาพิระ อคฺคปโย. (2550). **ภัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุพัฒน์ อาภาภโร. (2552). **ภัยในสังสารวัฏของมนุษย์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุทร ธารธมฺโม. (2539). **การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาจริยธรรมเรื่องการทำแท้ง : ทศนะพุทธปรัชญา กับกฎหมายการทำแท้ง**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชิน เดชาวงศ์. (2554). **ภัยในสังสารวัฏของมนุษย์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

9. คำขอบคุณ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์และช่วยเหลือด้วยดีจากครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ หลายท่าน

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาประสาท ปรีชาโน, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และขอกราบพระครูวิศิษฎ์ธรรมวงศ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี และขอขอบคุณผู้ให้การสนับสนุนและให้การอนุเคราะห์ ที่เป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อน ๆ และนักศึกษารุ่นพี่ที่เป็นกำลังใจ คอยให้ความช่วยเหลือเป็นแหล่งข้อมูลสนับสนุนงานด้านเอกสาร

คุณประโยชน์แห่งวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมไว้เพื่อบุชาคุณของพระรัตนตรัยอันมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และบิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทสรรพวิชาความรู้ทั้งมวล ญาติมิตรทุกท่านที่คอยห่วงใยให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจเสมอมา และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้